

NIEBORAK (219) *sb m*

e oraz o jasne, a pochylone (w tym 1 r. błędne znakowanie).

sg *N* nieborák (145). ◊ *G* nieboráka (3). ◊ *D* nieborákowi (7). ◊ *A* nieboráka (22). ◊ *G a.* *A* nieboráka (1). ◊ *I* nieboráki(e)m (3). ◊ *V* nieboráku (8). ◊ *pl N* nieborący (10). ◊ *G* nieborák(o)w (2). ◊ *D* nieborák(o)m (2). ◊ *A* nieboráki (14). ◊ *I* nieboráki (1). ◊ *A a.* *I* nieboráki (1).

Sł stp, Cn notuje, *Linde XVIII w.*

Człowiek (lub każda istota żywa) nieszczęśliwy, godny pożałowania lub politowania (wyraz oddający subiektywne nastawienie emocjonalne autora wypowiedzi); miser Modrz, Cn; aerumnosus, afflictus, calamitosus, misellus, miserabilis, miserandus, prostratus Cn [w tym: w rymie (52)] (219) : BierEz Lv; (nagł) Czeklarze puścili podczaszego a piekarza wiodą wieść (-) Temuć nieborakowi iuż nie maż lekarza Bo każano obieć/ nędzne⁸⁰ Piekarza RejJóz K2, M7; RejKup cc6v; Idzye [młodzieniec] dąley przez pole áli człowiek orze/ [...] Wnet mu sie pług zaważdził [...]. Podniefie gi ná ftronę/ álic wielki kocieł [...] Zeymie z niego zákrywkę álic dofyć wżego/ Złotá/ frebro/ pieniędzy/ kámienia czyftego. Dziwnie sie młodzyeniec/ á on theż nieborak/ Prawie sie ftoiąc zumiał [...]. Pátrz nie dawno on oracz ledwe w kurpioch chodził/ Iáko prętko gdyś raczył nędzész mu nágrodził. Ten nieborak z rofkofzy á dla krotochwile/ Iechał sobie pomátu [...]. Pátrzze co mu sie sftáło w máludzkiej godzinie RejWiz 125v–126, 71, 168v; RejFig Aa2v, Bb3; GórnDworz L5, Q2v; RejPos 96, 214v, 217v; RejZwierc 5v, 61, 84 [2 v.], 98v; MycPrz I A4v; CzechRozm 89; PaprPan A3v; KochSz Cv; WerGość 224, 256; Wybije kogo z máiętności ten/ kto fwoię dawno vtrácił/ a wybiwfzy/ wżyftko co w domu było wybierze/ [...] y ktemu poczyni wiele złego. Ow nieborak vkrzywdzony pozwawfzy/ od rokov do rokov ciągnąć fie/ procuratorom fypác muśi/ á wie Bog kiedy [...] doydzie fprawiedliwości. GórnRozm H3v, G4v, H [3 r.], H4, I, I3; PaprUp Cv; KlonWor 22.

W funkcji przydawki orzekającej lub (w zbliżonej funkcji) z elipsą zaimka anaforycznego [w tym: w funkcji przydawki: określa podmiot (45), określa dopełnienie (31), w V (1); z elipsą zaimka: określa podmiot (82), określa dopełnienie (13)] (172): March¹ A3v; A iednoż mu trzey zoftáli [niewolnicy do sprzedania]: Grámmátyk y drugi śpiéwak/ Ezop z nimi trzeći nieborak. BierEz Bv, N2, R3v; March³ V3; RejŁas w. 35; Ínádniey kożdego ptaká V gniażdá iác nieboraká RejRozpr F4, C, Iv, Kv; RejJóz Kv, K2v, O5v; RejRozm 399, 402, 404; RejKup d6, e2, f6, f6v, h5 (10); MurzHist D3, P3v; BielKom D2v, D6v; GliczKsiąż H8, 12; LubPs hh4; O nędznez to náfienie człowieczego rodu [...]. Ledá co ie vwiedzye ledá co nápadnie/ Ze sam nieborak ni wzwie kędy w sídło wpádnie. RejWiz 28v, 22, 35v, 39, 44, 54 (18); RejFig Bb, Cc5; RejZwierz 4, 9v, 17v, 30, 78v, 138; gdy począł [Izydorus arcybiskup] w Mořkwi kázác [...]/ poimáli go y dáli do więzyenia ná Smoleńfk/ wżákże nieborak vćiekl BielKron 388, 302v, 418; Mącz 482c; Prot C2v; [gdy pacholek w niełasce u pana] będą wżyfcy ínego dworowác/ fzydzić: áni mu nieborakowi pomoże to/ iż sie będzie trefnie odgryzał GórnDworz M5v; Miedzy kthoremi Tomazo przyładzon był zá więźniá onemu Rotmiřtrzowi/ czyiego brátá zábił. A ten/ iáko człowiek zá žalem fwym rozgniewány/ pařtwił sie iáko naybárziesy mogł nád nieborakiem przez wżytkę drogę GórnDworz Y7v, P2, R4, S7v, T2v, Bb4; Pirwey Mořkwá pirchálá/ przed Litwą/ Polaki/ Teraz Mořkwá ftrwożyłá/ Litwę nieboraki. BielSat G3v, C4v, Dv; RejPos 193, 202, 242v, 246; HistLan Bv; RejZwierc 31, 61 [2 r.], 95v; Z oney ftrugi wodę pił [Helijas] [...]. Gdy tám

ledwie nieborak/ z oney drogi wytchnął/ Ali potym nie długoż/ onże łtrumien wyłchnął *HistHel* Bv, C3; *Strum* L4v, M, Rv; *CzechRozm* 89, 132, 138v; Wydárli mu [*Turcy Stefanowi Wołoskiemu*] Kilią także y Białogrod/ On nieborak do Polłki o rátunek w zawod. *PaprPan* Ee4, Aa2, Ff3v; *ModrzBaz* 31; *StryjKron* 537, 642; *NiemObr* 66, 166, 167; *KochDz* 107; O czym dowiedziawfzy lię óciec iego/ bieżał nieborak/ chcąc łyná łwego od gárdłá vchronic *WerGośc* 256, 223, 224, 249; *BielSen* 6; *BielSjem* 10, 29; *KochTarn* 76, 77; *BielRozm* 17, 23, 25, 28; *GórnRozm* C3v, F2v, F4v, H4; *PaprUp* G3; *KochFrag* 17, 21; *SiebRozmyśl* H3; *KmitaSpit* C; *SkarKaz* 279a; *CzahTr* L2v; *CiekPotr* 22, 25, 35, 59; *GosłCast* 72; Kupiec nieborak przez ogień przez gory/ Wiedzie niepewne choć bogáte fory. *KlonFlis* D, H4; *KlonWor* 2, 11, 14 [2 r.], 18 [2 r.], 19 (20); iż kto nádzieię pewnym zyłkiem płáci/ Rad więc ná tym częłtokróć nieborak przytráci. *PudłDydo* B2.

~ W wypowiedziach osoby mówiącej o samej sobie (w sg a. pl) (19): Kxiądz [strzeże się] biskupá/ biskup rzymá Wždy wkáždym łtanie przyczyná Ale nam chudym profłakom Zewłłład ćirpieć nieborakom *RejRozpr* D4, A2v; Iakom ia też nieborak teraz też vczynił Dobregom towarzyłza w niełzczeńćium omylił *RejFóz* K5, Hv; *RejKup* k3v, Ov, t6v, x4, dd2; *MurzHist* N2; *RejWiz* 36, 37, 104, 110, 189v; Blizny z nowu mych dawnych ran łye odnowiły/ Zátáioné plugátwá z nowu przyłtąpiły/ Skurczyłem łye nieborak/ znędzniałem okrutnie *KochPs* 55; *CiekPotr* 8, 33, 52. ~

W wołaczu [w tym: określa rzeczownik (1)] (7): *RejKup* bb2v, cc7v; *RejWiz* 92v, 93; Ktoremu ty łłowá [...] nam ku wielkiey pociefze [...] rzec raczył: Idź iuż idź nieboraku/ ábowiem wiárá twoiá ciebie zdrowym vczyniła. *RejPos* 212; *CiekPotr* 56; A ielli łzkutá vwiąźnie ná haku/ Iuż tu łęk ná cię flisie nieboraku. *KlonFlis* H4.

Wyrażenia: »chudy nieborak« (4): *RejFig* Ee4; TEbanowie to ludzye nie waleczni byli / A gdy z nimi bitwę zwiodł [*Nykander*]/ tedy go ránili. Powiedział mu hnet Hetman/ widziłz twoi żacy/ Iákoć płácą náukę/ chudzi nieboracy. Boś ie walczyć náuczył/ czego nie vmieli *RejZwierz* 9v, 17v, 78v.

»nędzny nieborak« (6): Czos mamy rzéc nędzni nieboracy Dżywnie nas tu Pan Bog chować ráci *RejKup* Ov; *RejWiz* 37, 93, 103v, 104, 189v.

»prosty nieborak« [szyk 2:11 (3): *RejKup* q2v; trudno będzie [...], prołte nieboraki po łwey woley kęłác. *GroicPorzRej* C4; *RejWiz* 55.

»nieborak ubogi« (7): *RejKup* 17v, bb2v; *RejWiz* 54v, 93; *RejZwierz* 4; Częłto w drewniáney łięci/ y w dziurawym płóćie Vwiąźnie więc nieborak [o złodzieju] y bywa w kłopoćie. Obłeczony w dębinę zá ręce zá nogi/ Czeka frogiey łpowiedzi nieborak vbogi. *KlonWor* 38, 2.

W przen [w wołaczu; określa rzeczownik] (1) : Otoż tobie piaińtwo/ kuflu nieboraku: Przywioldł cię brzuch bezecny do tákiego haku. Przedałś drogá wolnoć zá łzklenicę winá *KlonWor* 27.

Synonimy: *biedaszek, biednik, chudziaszek, chudziec, chudzię, chudzina, chudzinka, lichota, mizeraczek, mizerak, nędznik.*